

Ks. Jarosław Janowicz

PRACE BUDOWLANO-KONSERWATORSKIE RESTAURATORSKIE I REWALORYZACYJNE W KOŚCIELE CHRYSTUSA KRÓLA W JARNOŁTOWIE

Kościół parafialny w Jarnołtowie jest historycznym świadkiem odwiedzin i obecności w nim Immanuela Kanta. Prace prowadzone od 2012 roku w kościele i w jego otoczeniu mają za cel między innymi zachowanie materialnego dziedzictwa i pamięci związanej z wielkim filozofem.

Kościoły i związki wyznaniowe w Polsce, podobnie jak w innych krajach europejskich, mają fundamentalne znaczenie dla kształtowania i zachowania dziedzictwa kulturowego. Dziedzictwo kulturowe Kościoła jest jednocześnie dziedzictwem całego narodu i wymaga nieustającej troski zarówno na poziomie określonych uwarunkowań prawnych, jak i konkretnego wsparcia materialnego, które jest konieczne dla zachowania go w odpowiednim stanie dla przyszłych pokoleń.

Według definicji Jana Pruszyńskiego, prawnika i specjalisty w dziedzinie ochrony zabytków, dziedzictwo kultury to:

> […] *zasób rzeczy nieruchomych i ruchomych wraz ze związanymi z nim wartościami duchowymi, zjawiskami historycznymi i obyczajowymi uznawanymi za podstawę ochrony prawnej dla dobra konkretnego społeczeństwa i jego rozwoju oraz dla przekazania ich następnym pokoleniom, z uwagi na zrozumiałe i akceptowane wartości historyczne, patriotyczne, religijne, naukowe i artystyczne, mające znaczenie dla tożsamości i ciągłości rozwoju politycznego, społecznego i kulturalnego, dowodzenia prawd i upamiętniania wydarzeń historycznych, kultywowania poczucia piękna i wspólnoty cywilizacyjnej*[1].

1 J. Pruszyński, *Dziedzictwo kultury: teorie, dylematy restytucji*, Przegląd Wschodni, nr 8 (2002), z. 2 (30), s. 360.

1. Jarnołtowo, kościół Chrystusa Króla. Widok od południowego zachodu, stan po ukończeniu prac konserwatorskich. Fot. Joanna Piotrowska, 2022.

Świątynia w Jarnołtowie – kościół pod wezwaniem Chrystusa Króla – jest obecnie jedynym niemym świadkiem obecności Immanuela Kanta na ziemiach dzisiejszej Polski, materialnym dziedzictwem tak ściśle związanym z życiem i pracą światowej sławy filozofa. W latach 1750–1754 Kant był domowym nauczycielem we dworze właściciela Jarnołtowa, majora Bernharda Friedricha von Hülsena, ucząc trzech jego synów. Z całą pewnością możemy powiedzieć, iż Kant przez ponad trzy lata swojego życia w Jarnołtowie niejednokrotnie bywał w tej gotyckiej świątyni, tu, jako gorliwy protestant, modlił się, tu szukał inspiracji i natchnienia w swoim rozumieniu świata. Z pewnością ten wielki filozof pochylał się wiele razy nad płytami nagrobnymi, znajdującymi się w kościele, upamiętniającymi zmarłych członków rodu von Diebes i von Reppichau – poprzedników rodu Hülsenów, dla których Kant pracował jako nauczyciel.

Kościół parafialny w Jarnołtowie wybudowano w dwóch etapach. Najpierw w latach 1329–1335 wzniesiono część nawową, a następnie w latach 1340–1350 część prezbiterialną dzisiejszego kościoła. Zbudowano go w stylu gotyckim

2. Jarnołtowo, kościół Chrystusa Króla. Widok od północnego zachodu, stan przed pracami konserwatorskimi, 1. dekada XXI wieku. Fot. Ks. Jarosław Janowicz.

jako obiekt bezwieżowy, na planie dwu przylegających do siebie prostokątów – większego dla części nawowej i tylko nieznacznie mniejszego dla części prezbiterialnej, o wymiarach całości 13,35 x 27 m. Fundamenty i prawie metrowej wysokości cokół (nieco niższy w części prezbiterialnej) wykonano z kamienia, natomiast ściany z czerwonej wypalanej cegły. Cokół wysuwa się poza lico ściany zewnętrznej, tworząc niewielką odsadzkę. Grubość muru waha się od mniej więcej 40 cm w zakrystii do 1,6 m w części nawowej[2]. Charakterystyczny wysoki dwuspadowy dach, powstały w czasie odbudowy po pożarze kościoła z 1870 roku, o łamanym kącie nachylenia i wyraźnie zróżnicowanej wysokości kalenicy nad korpusem nawowym i prezbiterium, zamknięty jest z obu stron szczytami schodkowymi z trzema uskokami. Przy kościele od południa i od północy usytuowano przybudówki. Przy elewacji północnej znajduje się dawna kaplica przy prezbiterium i nieco większa od niej kruchta w części nawowej. Przy elewacji południowej, w części wschodniej, jest zakrystia.

3. Jarnołtowo, kościół Chrystusa Króla. Widok od południowego wschodu, stan po ukończeniu prac konserwatorskich. Fot. Ks. Jarosław Janowicz, 2023.

Ważnym momentem, w którym zintensyfikowano zabiegi o przywrócenie świetności kościoła w Jarnołtowie, był rok 2012, kiedy biskup elbląski Jan Styrna mianował nowym proboszczem jarnołtowskiej parafii wyżej podpisanego – ks. Jarosława Janowicza. Dzięki zaangażowaniu młodego kapłana, podjętym staraniom o pozyskanie dofinansowania i nieocenionej pomocy materialnej parafian w kolejnych latach przeprowadzono roboty budowlane, prace konserwatorskie, restauratorskie i rewaloryzacyjne o szerokim zakresie.

Rok 2013 – remont konstrukcji i pokrycia dachu

Poddano wymianie część konstrukcji nośnej dachu, założono nowe odeskowanie, zastosowano membranę paroprzepuszczalną, na nowych łatach ułożo-

2 Z. J. Woś, *Kościół Chrystusa Króla w Jarnołtowie widziany z zewnątrz*, Warszawa 2012, [online] jarnoltowo.pl/kosciol-z-zewnatrz/ [data odczytu: 7 lipca 2023].

no dachówkę ceramiczną esówkę. Dodatkowo remont objął także dach neogotyckiej dzwonnicy z 1926 roku, pełniącej jednocześnie rolę bramy prowadzącej na teren kościelny. Łączna powierzchnia wyremontowanego dachu wyniosła 702 m^2. Koszt inwestycji zamknął się kwotą 236349,96 PLN, z czego 200000,00 PLN stanowiła dotacja celowa Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach programu „Ochrona Zabytków".

Rok 2015 – prace remontowe i izolacyjne przy fundamentach, cokole kamiennym i elewacjach kościoła

Wzmocniono i zaizolowano przeciwwilgociowo fundamenty kościoła metodą iniekcji krystalicznej, ułożono linie drenażowe, wyprowadzono wodę deszczową z dachu systemem rynnowym do podziemnych kanałów, oczyszczono i uzupełniono kamienny cokół, odświeżono elewacje świątyni. Łączny koszt przedsięwzięcia wyniósł 175507,26 PLN, z czego 150000,00 PLN stanowiła dotacja celowa MKiDN w ramach programu „Ochrona Zabytków".

Rok 2016 – prace w otoczeniu zabytku

Ułożono chodniki z tzw. starobruku tworzące drogę procesyjną oraz ciągi komunikacyjne wokół kościoła. Łączna powierzchnia zbudowanych chodników wynosi 670 m^2, a koszt inwestycji zamknął się kwotą 67000,00 PLN.

Lata 2018–2023 – budowa ogrodzenia działki kościelnej

Prace przeprowadzano etapami. Ogrodzenie wykonano z cegły postarzanej, ręcznie formowanej, pochodzącej z cegielni Trojanowskich z Kraśnika. Przęsła ogrodzenia wykonano ze stali kwadratowej (pełnej) w kolorze ciemnego grafitu. Łączna długość ogrodzenia zamykającego całą posesję gotyckiej świątyni wynosi 283 metry. Koszt wykonania ogrodzenia zamknął się kwotą 185000,00 PLN.

Rok 2019 – utworzenie „Zakątka Immanuela Kanta"

W pobliżu kościoła powstał skwer parkowy z alejkami starobrukowymi, ławkami parkowymi, drewnianą figurą Immanuela Kanta ustawioną na kamiennym cokole, tablicami informacyjnymi i edukacyjnymi, zagospodarowaną zielenią, parkingiem dla samochodów osobowych i ogrodzeniem terenu. Projekt zrealizowano w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich ze środków Unii Europejskiej w zakresie rozwijania ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej, lub kulturalnej w ramach poddziałania 19.2 „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność". Kwota realizacji zadania wyniosła 199751,66 PLN.

4. Jarnołtowo, kościół Chrystusa Króla. Widok od północnego zachodu – na pierwszym planie, za ogrodzeniem, „Zakątek Immanuela Kanta". Fot. Ks. Jarosław Janowicz, 2023.

Rok 2021 – prace konserwatorskie przy szczytach kościoła

Odtworzono wątek ceglany szczytów, oczyszczono i zaimpregnowano elementy ceglane, uzupełniono spoiny oraz wyprawy tynkarskie w blendach i pomalowano tynki farbami konserwatorskimi w kolorze historycznym. Prace zamknęły się kwotą 71594,09 PLN, z czego 50000,00 PLN to kwota dotacji Warmińsko-Mazurskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

5. Jarnołtowo, kościół Chrystusa Króla. Elewacja wschodnia i wolnostojąca dzwonnica widoczna w głębi, stan po ukończeniu prac konserwatorskich. Fot. Joanna Piotrowska, 2022.

Rok 2022 – prace konserwatorskie przy dzwonnicy neogotyckiej

Prace polegały na naprawie wątku ceglanego, uzupełnieniu tynków w blendach z historycznym kolorem farby, oczyszczeniu i uzupełnieniu kamiennego cokołu, konserwacji elementów drewnianych (wrota, żaluzje, strop). Koszt realizacji zadania wyniósł 112032,29 PLN, z czego 70000,00 PLN stanowiła dotacja W-M WKZ, zaś 25000 PLN pochodziło ze środków Samorządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego.

6. Jarnołtowo, kościół Chrystusa Króla. Widok wnętrza ku prezbiterium. Na czas prac konserwatorskich neogotyckiego ołtarza głównego umieszczono na jego miejscu współczesny obraz Wzgórza Golgoty. Fot. ks. Jarosław Janowicz, 2023.

Rok 2023 – prace konserwatorskie przy ołtarzu głównym kościoła

Ołtarz neogotycki wykonano w 1874 roku, przekształcono w latach 50. XX wieku. W programie prac konserwatorskich zaplanowano usunięcie wtórnych przemalowań farbą olejną, konserwację elementów drewnianych i odtworzenie elementów brakujących, konserwację obrazu Najświętszego Serca Pana Jezusa oraz figury Chrystusa Króla, przywrócenie historycznej formy, ornamentyki i kolorystyki. Koszt prac to 137910,06 PLN, z czego 70000,00 PLN pochodzi z dotacji Warmińsko-Mazurskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, 25000,00 PLN to dotacja samorządu województwa, zaś 20000,00 PLN z dotacji celowej Gminy Małdyty.

W 2024 roku przypada jubileusz 300. rocznicy urodzin Immanuela Kanta. Okres 11 lat intensywnych prac budowlano-konserwatorskich sprawił, że kościół Chrystusa Króla w Jarnołtowie i jego otoczenie mogą stać się godnym miejscem do przeprowadzenia uroczystości jubileuszowych związanych ze światowej sławy filozofem. Pozostaje mieć nadzieję, że ciąg dalszy podejmowanych prac konserwatorskich, skupionych teraz przede wszystkim na kolejnych elementach wnętrza kościoła, pozwoli wydobyć i zachować dla przyszłych pokoleń piękno i sacrum tej świątyni, która w latach 1750–1754 stała się częścią życia, pracy i myśli Immanuela Kanta.

Ks. Jarosław Janowicz

***Ks. Jarosław Janowicz**, proboszcz Parafii Rzymskokatolickiej Chrystusa Króla w Jarnołtowie (od 2012 roku). Urodzony w 1977 roku w Elblągu, mgr teologii (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, 2002), dr nauk prawnych (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, 2019). Inicjator procesu rewitalizacji gotyckiego kościoła w Jarnołtowie oraz propagator rozwoju Jarnołtowa jako miejsca historyczno-kulturalnego związanego z życiem i pracą Immanuela Kanta w latach 1750–1754. Autor publikacji w „Warmińsko-Mazurskim Biuletynie Konserwatorskim" (nr 13/2021 „Ich serca biją na chwałę Pana. Kościelne dzwony dekanatu morąskiego".*